

VALTSUN VINHAT VINTIÖT

Eric Smoodin (ed.): Disney Discourse. Producing the Magic Kingdom. New York: Routledge 1994.

Kaikkihan tuntevat tuon tarinan 1920-luvulta yritteliästä sarkajuvapiirtäjästä ja animaattorista, jonka kansasilaisen autotalli-työhuoneen pöytälaatikossa asusti pieni hiiri. Piirtäjä risti otuksen leikkisästi Mickeyksi ja sai siitä ajatuksen samannimisestä piirrossankarista. Näin syntyi Mikki Hiiri.

Tämä tarina on yksi puoli Disney-mytologiasta. Toista ääripäätä edustaa mielikuva häikäilemättömästä bisnesmiehestä ja kulttuuri-imperialistista, joka dollarin kiilto silmissään opetti keinoja kaihtamatta maailman kansat uskomaan amerikkalaiseen kapitalismiin ja alisti ne näin valtaansa. Puhutaan “disneyfikaatiosta”, maailman muuttumisesta valtavaksi Disneylandiksi, jonka tuotot korjaa Uncle Waltin yhtiö.

Tosiasiassa Walt Disney (tai pikemminkin “Disney”) lienee maailman tunnetuin ja vaikutusvaltaisin henkilö/tavaramerkki kuluvalle vuosisadalalle, Aku Ankka ja Mikki Hiiri maailman tunnetuimpia fiktiivisiä hahmoja. Kun muistetaan, että Akun, Mikin ja muun Disney-tuotannon ystäviä ja kulluttajia ovat (olleet) erityisesti lapset, disneyfikaation ideo-

logista voimaa maailmankuvan muokkaajana tuskin kannattaa aliarvioida. Walt Disneyä itsestään on tullut tietynlaisen arvomaailman vertauskuva, joka näyttää elävän historiatonta elämänsä. Harva nykyajan lapsi edes tietää, että vuonna 1966 syöpään kuollut Walt-setä leppää pakastearkussaan odottamassa syväjäädetytjen ylösnousemusta.

Kaiken edellä sanotun valossa tuntuu vähintäänkin hämmästyttävältä, että Disney-imperiumia on tutkittu ennen 1990-lukua suhteellisen niukasti. Osittain tämä lienee johtunut imperiumin monialaisuudesta: Disneyn monet lonkerot edellyttävät poikkitieteellistä lähestymistapaa.

Esimerkiksi aikaisempi tekstuaalispainotteinen elokuvatu tutkimus olisi tuskin kyennyt sanomaan paljonkaan olennaista Disney-tuotannon kulttuurisesta merkityksestä – ja piirroselokuvat jäivät muutenkin tekstualisteilla hieman hunningolle. Ideologiakriitikot eivät puolestaan tainneet pääsääntöisesti pitää Valtsun vintiöitä edes tutkimisen väärinä; kapitalistinen aivopesu oli niin ilmiselvää, kuten Ariel Dorfmanin ja Armand Mattelartin *Miten Aku Ankkaa luetaan* (alkuteos 1971) osoitti. Vasta Cultural Studies -tyyppinen populaarikulttuurin tutkimus näyttää tarjoavan otolliset analyysivälineet Disney-maailman tarkasteluun.

Eric Smoodinin toimittama *Disney Discourse* paikkaa siis merkittävää tutkimuksellista aukkoa ja tekee sen ilahduttavan kunnianhimoisesti. Teos jakaantuu neljään pääosaan, joissa valotetaan Disneyn al-

kuvaiheen aikalaiskritiikkiä, yrityshistoriaa, tuotannon ylikansallistumista sekä reseptiota. Ykkösosan “Disney-arkeologia” valottaa hauskaasti Disney-imagon muokkautumista populaarilehdistössä 1940-luvulta 1960-luvulle neljän uudelleenjulkaistun aikalaiskirjoituksen voimin. Vielä vuonna 1940 Walt nähtiin yksilöllisenä nerona (“Genius at Work”), amerikkalaisen unelman ruumiillistumana, kun taas vuoden 1963 National Geographicin artikkeli ylistää häntä – lähinnä Disneylandiä – kansan valistajana, historian ja maantiedon opettajana.

Kokoelman oivaltavinta antia edustavat kuitenkin kolmososan ideologiakriittiset artikkelit, joista kolme käsittelee miltei samaa teemaa, Latinalaisen Amerikan disneyfikaa-tiota. Vuosina 1941-1943 Walt Disney vaimoineen sekä joukko hänen studiosa animaatio-piirtäjiä tekivät kolme runsaan mediahuomion saattelemaa matkaa Latinalaiseen Amerikkaan USA:n hallituksen myötävaikutuksella.

Näillä matkoilla kootusta materiaalista Disney Studio tuotti parisenkymmentä elokuvaa, joista suurin osa oli latinalaisamerikkalaisille yleisöille tarkoitettuja valistus-pätkiä terveydenhoidosta ja hygieniasta. Näitä valistuselokuvia tarkastelevat Lisa Cartwright ja Brian Goldfarb väittävät kuitenkin, että tosiasiassa niiden ideologinen diskurssi painottaa Yhdysvaltain kansallista näkökulmaa: pelkoa tautien leviämisestä pohjoiseen tuontitavaroitten tai maahanmuuttajien myötä ja siten kansallisten rajojen vartioinnin tärkeyttä.

Disneyn latinomatkailun tuloksena syntyi myös kolme pitkää travelogueta, matkailuelokuvaa, joista etenkin *The Three Caballeros* (1945) herätti aikalaiskeskustelua piirroshahmojen ja "oikeiden" ihmisten yhdistelmällään. Juuri *Caballeros* on myös Julianne Burton-Carvajalin ja José Piedran artikkelien kohteena – tosin ideologisista syistä.

Burton-Carvajalin mielestä koko trilogiaa voi käytännössä pitää uuskolonialistisena valloitusfantasiana, jossa *Caballros-in* matkailun ja seksuaalisuuden omalaatuinen allianssi näyttelee keskeistä roolia. Elokuvasa latinalaiset (ihmis)kannottaret saavat Aku Ankan päälle, toisin sanoen koko eteläinen Amerikka repre-

sentoidaan viettelevänä, halukkaana naisruumiina pohjoisen cowboyden valloitettavaksi. Kuvaan kuuluu, että Aku ei – tietenkään – valloituspuuhissaan onnistu eli hänessä Yhdysvallat feminisoidaan vaaratomaksi, ei-falliseksi "imperialistiseksi kotkaksi ankan vaatteissa". Piedran mukaan näissä Disney-travelogueissa imperialistinen laajentuminen ja seksuaalinen valloitus samastuvat – ja Yhdysvallat haluaa olla "päällä".

Kokonaisuutena *Disney Discourse* on monipuolinen läpileikkaus Waltin imperiumin historiasta ja nykypäivästä. Tosin reseptiä olisi voinut käsitellä laajemmin kuin kahden artikkelin verran, ja toisaalta sarjakuvat jäävät yllättävän vähäl-

le huomiolle.

Onko siis olemassa yhtä Disney-diskurssia? Richard deCordovan Disney-piirrettyjen suhdetta lasten konsumismiin valottava artikkeli sanoo olennaisimman: Disney konstruoi ensimmäistä kertaa lapset kuluttajina ja palautti samalla aikuisetkin lapsikuluttajan rooliin. Toinen puoli Disney-diskurssia voisi olla rajattoman ylikansallisuuden unelma: maailma on kuin Floridan Disney World, jossa eri kansakuntien "parhaat palat" on sijoitettu yhden järven ympärille. Ja kaikissa myydään Disney-tuotteita.

Veijo Hietala

ESPOO CINÉ FILM FESTIVAL 18.-23.8. 1998

Kulttuurikeskus, Tapiola

Espoo Ciné Film Festival, Pl 95, 02101 Espoo, Finland
tel 358-9-466 599, fax 358-9-466 458
www.espo.fi/cine